

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ ALYTAUS PATAISOS NAMUS

2022-06-15 Nr. 4D-2021/1-928
Vilnius

SKUNDO ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius gavo X (toliau vadinama ir – Pareiškėjas) skundą dėl Alytaus pataisos namų (toliau vadinama ir – APN, Alytaus PN) pareigūnų veiksmų (neveikimo), galimai nesudarant sąlygų Pareiškėjui įsigyti maisto papildų (toliau vadinama ir – Skundas).
2. Skunde, be kitų aplinkybių, nurodoma: „kreipiausi į Alytaus PN direktorių prašydamas leisti užsisakyti [...] proteino „<...>“ žalią pakuotę, kadangi sergu <...> [...]. [...]. Alytaus PN direktorius atsisako leisti man įsigyti maisto papildų (proteino)“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta).
3. Pareiškėjas Seimo kontrolieriaus prašo ištirti Skunde nurodytas aplinkybes.

TYRIMAS IR IŠVADOS

Tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

4. Seimo kontrolierius 2021 m. liepos 20 d. raštais Nr. 4D-2021/1-928/3D-1798 ir Nr. 4D-2021/1-928/3D-1799 kreipėsi į APN bei Laisvės atėmimo vietų ligoninę (toliau vadinama ir – LAVL) prašydamas paaiškinti Skunde nurodytas aplinkybes.
2021 m. rugpjūčio 4 d. Seimo kontrolierius gavo LAVL 2021 m. rugpjūčio 4 d. raštą Nr. S-3267. 2021 m. rugpjūčio 6 d. Seimo kontrolierius gavo APN 2021 m. rugpjūčio 5 d. raštą Nr. 8-5981. Šiuose raštuose nurodoma: „Informuojame, kad 2021-06-14 Laisvės atėmimo vietų ligoninės, Pirminės asmens sveikatos priežiūros skyriuje (Alytaus pataisos namuose) buvo gautas paciento X prašymas Nr. 64-831 (prašymo kopija pridedama) dėl leidimo įsigyti už asmenines lėšas proteino „<...>“. Vidaus ligų gydytojas [...] tarpininkavo, kad pacientui būtų leidžiamas įsigyti norimas preparatas. Pažymime, kad nuteistiesiems už asmenines lėšas vaistinius preparatus perka Alytaus pataisos namų buhalterijos skyriaus darbuotoja, kuri pacientui buvo nupirkusi „<...>“ arbatą, nes nuteistojo prašomo baltyminio proteino „<...>“ Lietuvoje nėra. Pacientas atsisakė imti „<...>“ arbatą, todėl pinigai buvo grąžinti į nuteistojo sąskaitą.“
5. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublikos Seimo 2021 m. lapkričio 25 d. nutarimu Nr. XIV-719 Erika Leonaitė nuo 2021 m. gruodžio 7 d. paskirta Lietuvos Respublikos Seimo kontroliere valstybės institucijų ir įstaigų pareigūnų veiklai tirti, tuomečio Seimo kontrolieriaus

pradėtą tyrimą dėl Pareiškėjo Skunde nurodytų aplinkybių atliko ir tyrimo išvadas dėl jo teikia Seimo kontrolierė E. Leonaitė.

Tyrimui reikšmingi teisės aktai

6. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2006 m. sausio 11 d. priimtos rekomendacijos šalims narėms Nr. (2006)2 „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“ (Europos kalėjimų taisyklės):

- 39 punktas – „Kalėjimų valdžia turi rūpintis visų kalinių sveikata“;
- 40.3 punktas – „Visi kaliniai turi turėti galimybę naudotis medicinos paslaugomis, kurios teikiamos šalyje, ir negali būti diskriminacijos teisinės padėties pagrindu“;
- 40.5 punktas – „Visos reikalingos medicinos, chirurgijos ir psichiatrijos paslaugos, įskaitant ir tas paslaugas, kurios yra prieinamos visuomenėje, turi būti suteiktos kaliniui.“

7. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (BVK):

- 92 straipsnis „Nuteistųjų teisė pataisos įstaigoje turėti asmeninių daiktų“ – „1. Nuteistieji turi teisę turėti šiuos asmeninius daiktus: 1) lengvajai grupei priskirti nuteistieji, taip pat atviroje kolonijoje ir pusiaukelės namuose bausmę atliekantys nuteistieji – maisto produktus, laikraščius, žurnalus, knygas, drabužius, avalynę, patalynę (išskyrus antklodę, čiužinį ir pagalvę), laikrodžius, pagamintus ne iš brangiųjų metalų, higienos ir kanceliarijos reikmenis, elektros prietaisus ir kitus daiktus; 2) paprastajai grupei priskirti nuteistieji – maisto produktus (išskyrus maisto produktus, kuriuos prieš vartojimą būtina termiškai apdoroti), laikraščius, žurnalus, knygas, drabužius, avalynę, patalynę (išskyrus antklodę, čiužinį ir pagalvę), laikrodžius, pagamintus ne iš brangiųjų metalų, barzdaskutę, higienos ir kanceliarijos reikmenis ir kitus daiktus; 3) drausmės grupei priskirti nuteistieji – šviežius vaisius ir daržoves, drabužius, avalynę, higienos ir kanceliarijos reikmenis. 2. Šio straipsnio 1 dalyje nurodytoms grupėms priskirtiems nuteistiesiems leidžiamų turėti asmeninių daiktų sąrašai nustatomi Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklėse. [...]. 3. Asmeninius daiktus nuteistieji įsigyja įgyvendindami šio Kodekso 93, 95 ir 97 straipsniuose nustatytas teises“;

- 97 straipsnis „Nuteistųjų teisė nusipirkti asmeninių daiktų“ – „1. Šio Kodekso 92 straipsnyje nurodytus asmeninius daiktus nuteistieji turi teisę nusipirkti. 2. Atviroje kolonijoje ir pusiaukelės namuose bausmę atliekantys nuteistieji asmeninius daiktus perkasi savarankiškai. Kitų nuteistųjų apsipirkimą organizuoja pataisos įstaiga“;

- 174 straipsnis „Arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekančių nuteistųjų asmens sveikatos priežiūra“ – „1. Asmens sveikatos priežiūros paslaugos arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekantiems nuteistiesiems teikiamos sveikatos apsaugos ministro ir teisingumo ministro nustatyta tvarka. 2. Pirminio lygio ambulatorinę arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekančių nuteistųjų asmens sveikatos priežiūrą užtikrina laisvės atėmimo vietų ligoninė arba pataisos įstaigų asmens sveikatos priežiūros padaliniai. Pirminio lygio ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos pataisos įstaigų patalpose. 3. Kai laisvės atėmimo vietų ligoninė arba pataisos įstaigų asmens sveikatos priežiūros padaliniai dėl objektyvių priežasčių negali užtikrinti pirminio lygio ambulatorinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekantiems nuteistiesiems, šių paslaugų teikimą pataisos įstaigų patalpose pagal sudarytas sutartis užtikrina savivaldybės, kurios teritorijoje veikia pataisos įstaiga, pirminio lygio ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikianti asmens sveikatos priežiūros įstaiga. Sprendimą dėl konkrečios pirminio lygio ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikiančios savivaldybės asmens sveikatos priežiūros įstaigos, kuri užtikrins asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekantiems nuteistiesiems, paskyrimo priima savivaldybės, kurios teritorijoje veikia pataisos įstaiga, taryba. 4. Antrinio lygio asmens sveikatos priežiūros paslaugos, kurios neteikiamos laisvės

atėmimo vietų ligoninėje, ir tretinio lygio asmens sveikatos priežiūros paslaugos arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes atliekantiems nuteistiesiems teikiamos arčiausiai esančiose ir atitinkamas paslaugas galinčiose suteikti valstybės arba savivaldybių asmens sveikatos priežiūros įstaigose. 5. Asmens sveikatos priežiūros paslaugos valstybės arba savivaldybių asmens sveikatos priežiūros įstaigose teikiamos užtikrinant nuteistųjų apsaugą. 6. Arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes atliekančių nuteistųjų asmens sveikatos priežiūrą organizuoja Sveikatos apsaugos ministerija.“

8. Pataisos įstaigų ir tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2020 m. sausio 21 d. įsakymu Nr. 1R-25 (Taisyklės):

20 punktas – „nuteistiesiems leidžiama įsigyti ir turėti pataisos įstaigoje (tardymo izoliatoriuje): [...]; 20.5.15. vaistinių preparatų, kuriais Valstybinės vaistų kontrolės tarnybos prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos viršininko nustatyta tvarka leidžiama prekiauti vaistinių preparatų mažmeninės prekybos įmonėms, vitaminų (gamintojų pakuotėmis, ne daugiau kaip 30 tablečių arba kapsulių), gydytojo rekomenduotų medicinos priemonių (nuteistiesiems, gavusiems rašytinį pataisos įstaigos (tardymo izoliatoriaus) direktoriaus leidimą įsigyti ir turėti medicinos priemonių).“

Tyrimo išvados

9. Skunde rašoma, kad APN administracija galimai nepagrįstai Pareiškėjui nesudaro galimybės įsigyti maisto papildu „<...>“.

10. Tiek tarptautiniuose, tiek Lietuvos Respublikos teisės aktuose nustatyta, kad laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti teikiamos tokios pat asmens sveikatos priežiūros paslaugos kaip ir laisvėje esantiems asmenims, tais atvejais, kai tokių reikiamų paslaugų negali suteikti laisvės atėmimo vietų gydymo įstaigos, paslaugos gali būti teikiamos valstybės arba savivaldybių asmens sveikatos priežiūros viešosiose įstaigose.

Europos kalėjimų taisyklėse nustatyta, kad kalėjimų valdžia turi rūpintis visų kalinių sveikata bei visi kaliniai turi turėti galimybę naudotis medicinos paslaugomis, kurios teikiamos šalyje, ir negali būti diskriminacijos teisinės padėties pagrindu. Visos reikalingos medicinos, chirurgijos ir psichiatrijos paslaugos, įskaitant ir tas paslaugas, kurios yra prieinamos visuomenėje, turi būti suteiktos kaliniui.

Tai reiškia, kad suimtiesiems / nuteistiesiems turi būti teikiamos tokios pačios kokybės sveikatos priežiūros paslaugos kaip ir laisvėje esantiems asmenims, t. y., sudaromos sąlygos susitikti su asmeniui aktualios srities gydytoju, suteikiamos išsamios konsultacijos dėl asmens sveikatos būklės, paskiriamas tinkamas gydymas, užtikrinamas savalaikis paskirtas gydymas arba / ir gydytojų rekomendacijų vykdymas *ir imamasi kitų priemonių, reikalingų gerai asmens sveikatos būklei palaikyti*.

11. Seimo kontrolierė, savo iniciatyva atlikusi tyrimą dėl laisvės atėmimo vietų pareigūnų veiksmų (neveikimo), galimai nesudarant suimtiesiems / nuteistiesiems tinkamų sąlygų įsigyti maisto papildų, 2022 m. birželio 6 d. pažymoje Nr. 4D-2021/1-1244 konstatavo, kad dėl specialaus valgiaraščio trūkumo ir laisvės atėmimo vietų (įskaitant ir APN) pareigūnams kylančių Taisyklių 20.5.15 punkto taikymo problemų, galinčių užkirsti kelią infekuotiesiems ŽIV ir sergantiems AIDS suimtiesiems / nuteistiesiems už asmenines lėšas įsigyti jiems reikalingų maisto papildų, gali pablogėti kai kurių suimtųjų / nuteistųjų sveikatos būklė, o tai galėtų būti laikoma jų teisės į sveikatos priežiūros prieinamumą pažeidimu.

12. Skundo tyrimo metu nustatyta, kad 2021 m. birželio 14 d. LAVL Pirminės asmens

sveikatos priežiūros skyriuje (Alytaus pataisos namuose) buvo gautas Pareiškėjo prašymas leisti už asmenines lėšas įsigyti maisto papildą „<...>“. Sveikatos priežiūros specialistas tarpininkavo, kad Pareiškėjui būtų leidžiama įsigyti norimą maisto papildą. Alytaus pataisos namų darbuotoja Pareiškėjui buvo nupirkusi „<...>“ arbatą, nes nuteistojo prašomo maisto papildu „<...>“ Lietuvoje nėra. Pareiškėjas atsisakė imti „<...>“ arbatą, todėl pinigai buvo gražinti į nuteistojo sąskaitą. Duomenų, kad Pareiškėjui būtų kilę kliūčių už asmenines lėšas įsigyti kitų, t. y., ne „<...>“, maisto papildų, nebuvo gauta.

Šios aplinkybės leidžia teigti, kad Alytaus PN pareigūnai ėmėsi priemonių siekdami sudaryti sąlygas Pareiškėjui įsigyti maisto papildų „<...>“, tačiau objektyviai negalėjo įgyvendinti jo pageidavimo, nes Lietuvoje nėra galimybių įsigyti pirmiau nurodyto maisto papildu. Dėl šios priežasties nėra pagrindo konstatuoti, kad Alytaus PN pareigūnų veiksmais (neveikimu) būtų buvusios pažeistos Pareiškėjo teisės.

13. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad Skundas yra nepagrįstas.

Nepaisant to, kad Skundas yra atmetas, Seimo kontrolierė atkreipia dėmesį, kad nagrinėjamu atveju susiklosčiusios situacijos (t. y., esant patenkintam prašymui, Pareiškėjas negalėjo už asmenines lėšas įsigyti pageidaujamo maisto papildu, nes juo Lietuvoje nėra prekiaujama) buvo galima išvengti, jei sveikatos priežiūros specialistas būtų atidžiai įvertinęs Pareiškėjo prašymą, jį informavęs apie galimybių įsigyti pageidaujamą maisto papildu nebuvimą ir pasiūlęs Pareiškėjui galimus jam iškilusios problemos sprendimus (pvz., rekomenduojant įsigyti analogišką, tačiau kito pavadinimo maisto papildą). Dėl šios priežasties Laisvės atėmimo vietų ligoninės direktoriui rekomenduotina imtis priemonių, kad ateityje jam pavaldūs sveikatos priežiūros specialistai atidžiai vertintų suimtųjų / nuteistųjų prašymus ir, esant poreikiui, rekomenduotų už asmenines lėšas įsigyti maisto papildus, kuriais yra prekiaujama Lietuvoje.

Pažymėtina ir tai, kad Lietuva, taikydama asmenims įstatyme įtvirtintus laisvės suvaržymus, prisiima dėl šių asmenų atsakomybę, todėl Lietuvos laisvės atėmimo vietų pareigūnai įgyja pozityvias pareigas prižiūrėti ir rūpintis jų žinioje esančiais nuteistaisiais, elgtis su jais humaniškai, padedant jiems įgyvendinti teisės aktuose įtvirtintas teises (tokias kaip teisė į tinkamą sveikatos priežiūrą ir jos prieinamumą) ir pareigas, bei kitaip užtikrinti, kad asmuo laisvės atėmimo vietoje nepatirtų didesnių ribojimų nei tie, kurie paprastai būdingi laisvės atėmimo bausmės įgyvendinimui.

Dėl šios priežasties Alytaus PN direktoriui rekomenduotina ateityje imtis aktyvių veiksmų, siekiant padėti suimtiesiems / nuteistiesiems įsigyti jų pageidaujamų maisto papildų (pavyzdžiui, imtis veiksmų išsiaiškinant, ar suimtųjų / nuteistųjų pageidaujamu įsigyti maisto papildu yra prekiaujama Lietuvoje, nesant jų pageidaujamų įsigyti maisto papildų, pasiūlyti kreiptis į sveikatos priežiūros specialistą ir kt.).

SEIMO KONTROLIERIAUS SPRENDIMAS

14. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 2 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė nusprendžia X Skundą dėl APN pareigūnų veiksmų (neveikimo), galimai nesudarant sąlygų jam įsigyti maisto papildu, atmesti.

SEIMO KONTROLIERIAUS REKOMENDACIJOS

15. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 17 punktu, Seimo kontrolierė **Laisvės atėmimo vietų ligoninės direktoriui** rekomenduoja ateityje imtis priemonių, kad jam pavaldūs sveikatos priežiūros specialistai atidžiai vertintų suimtųjų / nuteistųjų prašymus ir, esant poreikiui, rekomenduotų už asmenines lėšas įsigyti maisto papildus, kuriais yra prekiaujama Lietuvos Respublikoje.

16. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 17 punktu, Seimo kontrolierė **Alytaus PN direktoriui** rekomenduoja ateityje imtis aktyvių veiksmų, siekiant padėti suimtiesiems / nuteistiesiems įsigyti jų pageidaujamą maisto papildą (pavyzdžiui, imtis veiksmų, išsiaiškinant, ar suimtųjų / nuteistųjų pageidaujamu įsigyti maisto papildu yra prekiaujama Lietuvoje, nesant jų pageidaujamo įsigyti maisto papildo, pasiūlyti kreiptis į sveikatos priežiūros specialistą ir kt.).

Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad informacija apie siūlymų (rekomendacijų) išnagrinėjimą Seimo kontrolieriui turi būti pateikiama nedelsiant priėmus sprendimus dėl priemonių, kurių bus imamasi, atsižvelgiant į Seimo kontrolieriaus siūlymą (rekomendaciją), **bet ne vėliau kaip per 30 dienų nuo siūlymo (rekomendacijos) gavimo dienos.**

Seimo kontrolierė

Erika Leonaitė